

ЗМІСТ

ВСТУП	3
-------------	---

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ .**Ошибка! Закладка не определена.**

1.1. Аналіз основних понять та категорій дослідження	Ошибка!
Закладка не определена.	

1.2. Соціальна педагогіка як навчальна дисципліна та професійна діяльність ..	Ошибка! Закладка не определена.
---	--

1.3. Історія становлення та розвитку професійної підготовки спеціалістів соціальної сфери в Україні.....	Ошибка!
Закладка не определена.	

Висновки до розділу 1.....	43
----------------------------	----

РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

Ошибка! Закладка не определена.

2.1. Система практико-орієнтованої підготовки соціальних педагогів за кордоном	Ошибка! Закладка не определена.
--	--

2.2. Характеристика змісту, форм та методів практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів	Ошибка!
Закладка не определена.	

2.3. Виробнича практика як основа професійної підготовки соціальних педагогів в умовах університету.....	86
--	----

Висновки до розділу 2.....	107
----------------------------	-----

РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАКТИЧНОЇ ОРІЄНТОВАНOSTI ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У ВНЗ.....

110

3.1. Програма емпіричного дослідження рівня практичної орієнтованості професійної підготовки соціальних педагогів в умовах університету.....	110
3.2. Діагностика орієнтованості на практичну діяльність професійної підготовки соціальних педагогів у ВНЗ.....	112
3.3. Програма поглиблення практичної орієнтованості професійної підготовки соціальних педагогів у ВНЗ.....	124
Висновки до розділу 3.....	146
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	151
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	159
ДОДАТКИ.....	168

ВСТУП

Актуальність дослідження. На різних етапах історії України найбільш тяжкі втрати були спричинені відсутністю належної уваги до людини як вищої цінності, її соціального й соціально-педагогічного захисту і підтримки. Характерною ознакою суспільного розвитку нашої країни у кінці ХХ – на

початку ХХІ століття стало оформлення як самостійного соціального інституту професійної соціально-педагогічної діяльності і становлення соціальної педагогіки як галузі наукового знання, спеціальності напряму професійної підготовки фахівців, як навчальної дисципліни у вищих навчальних закладах. Соціокультурні та економічні процеси в Україні зумовили необхідність наукових соціально-педагогічних досліджень. Сучасна соціальна політика держави та Національна доктрина розвитку освіти визначили низку першочергових завдань школи і педагогічної науки щодо різнобічного розвитку та соціальної адаптації особистості в сприятливих соціальних умовах. У світовій практиці ці завдання виконують фахівці соціальні працівники або соціальні педагоги.

Соціальний педагог – традиційна для зарубіжжя і порівняно нова для України професія. Його діяльність визначає адресна соціальна політика державних і громадських інституцій, що має науково-теоретичне підґрунтя. В Україні до початку 90-х років ХХ століття система професійної підготовки соціальних педагогів не функціонувала. Водночас аналіз праць українських учених свідчить, що зазначена проблематика не вичерпує всіх важливих аспектів розвитку систем професійної підготовки соціального педагога.

Розширення напрямів і сфер професійної соціально-педагогічної діяльності об'єктивно зумовлює необхідність підготовки фахівців до виконання професійних функцій на різних рівнях її реалізації відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційних рівнів; до роботи у закладах різних типів і спрямувань (медичних, пенітенціарних, геронтологічних, реабілітаційних, корекції поведінки, загальноосвітніх школах, професійно-технічних і вищих навчальних закладах, ресурсних центрах, соціально-педагогічного менеджменту); з різними категоріями клієнтів (дітьми, молоддю, сім'єю, громадянами з особливими потребами, безробітними тощо). Водночас зростає соціальне замовлення як на соціально-педагогічних фахівців широкого профілю, так і вузької спеціалізації.

Однак забезпечення якісної професійної підготовки соціальних педагогів можливе в разі поєднання теоретичного і практичного рівнів навчання, оскільки існує ряд суперечностей між науково-теоретичним та практичним забезпеченням соціально-педагогічної діяльності. Саме виробнича практика як форма самоосвіти та складова професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів допомагає ці суперечності подолати, а тому потребує науково-методичного вивчення і доопрацювання.

Проблема практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів розробляється низкою дослідників: Т. Алексеєнко, Р. Вайнола, І. Зверєва, О. Безпалько, Л. Завадська, А. Капська, Г. Лактіонова, Ю. Галагузова, О. Полякова, Г. Сорвачева та ін.

Організаційно-методологічні основи професійної підготовки педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах розглядають О. Вишневський, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, Н. Ничкало.

Концептуальні підходи до організації практики студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» розкрито у працях А. Капської, Л. Кобилянської, А. Конончук, Л. Міщик, В. Поліщук, З. Фалинської, С. Харченко та ін. У них наголошено: при складанні програм практики необхідно враховувати майбутню професійну діяльність соціального педагога, вимоги державної програми «Освіта» (Україна ХХІ століття), Положення про організацію виробничої та педагогічної практики студентів закладів вищої освіти, основні функції соціального педагога та регіональні особливості вищого навчального закладу.

Проте проблема практичної орієнтованості системи професійної підготовки соціальних педагогів саме в умовах університетських закладів потребує більш детального аналізу. Саме тому, темою нашого дослідження було обрано: «Практико-орієнтована професійна підготовка соціальних педагогів в умовах університету».

Об'єкт дослідження – професійна підготовка соціальних педагогів.

Предмет дослідження – зміст, форми і методи практико-орієнтованої професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів в умовах університету.

Мета дослідження – розробити програму поглиблення практичної орієнтованості професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів в умовах університету.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз практико-орієнтованої підготовки соціальних педагогів в умовах університету.
2. Визначити зміст, форми та методи практико-орієнтованої підготовки соціальних педагогів в умовах університету.
3. Розробити програму поглиблення практичної орієнтованості професійної підготовки соціальних педагогів у ВНЗ.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань дослідження ми використали загальнонаукові теоретичні та практичні методи дослідження, а саме: аналіз науково-педагогічних джерел, узагальнення, порівняння, систематизацію, анкетування, тестування, статистичні методи кількісної та якісної обробки отриманих результатів.

Експериментальна база дослідження: дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Вибіркова сукупність: по 20 студентів з 3-5 курс, загалом 60 респондентів (майбутні соціальні педагоги).

Теоретичне значення дослідження: узагальнено і систематизовано наукові дослідження про зміст, форми та методи практико-орієнтованої професійної підготовки соціальних педагогів в умовах університету.

Практичне значення дослідження: розроблено й обґрунтовано програму поглиблення практичної орієнтованості професійної підготовки соціальних педагогів у ВНЗ.

Апробація роботи: Практико-орієнтована професійна підготовка соціальних педагогів в умовах університету // Актуальні проблеми соціальної сфери : [збірник наукових робіт викладачів і студентів / за заг. ред. Н.П. Павлик]. – Житомир : Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2015. – Вип. 4. – С. 110 – 112.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел (84 найменування). Робота викладена на 168 сторінках друкованого тексту та 38 сторінках додатків.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У ході виконання магістерської роботи було виконано наступні завдання:

1. Здійснено теоретичний аналіз практико-орієнтованої підготовки соціальних педагогів в умовах університету.

Підготовка соціальних педагогів відбувається на основі інтеграції теорії і практики. З огляду на це, найважливішими методами викладання соціальної педагогіки є навчання на досвіді (навчання на робочому місці під час практики, виїзних занять, максимальне використання практичних прикладів, розроблення прикладних і дослідницьких проектів, програм, рефлексивні вправи) і проблемно-орієнтований підхід (вивчення випадків, відпрацювання вмінь). За твердженнями західних фахівців, для соціальної педагогіки як навчальної дисципліни ключовим є практичний підхід, орієнтований не на методи роботи, а на цінності.

Система підготовки соціальних педагогів в Україні має значну практичну складову, а майбутні фахівці в обов'язковому порядку проходять практичну підготовку в навчальних закладах та спеціалізованих соціальних службах. Соціально-педагогічна практика як форма професійної підготовки студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» є складовою державного освітнього стандарту.

Залучення студентів до професійної діяльності завдяки співпраці викладачів і студентів в процесі соціально-педагогічних практик у загальноосвітніх школах та інших установах виконує завдання формування індивідуальності, творчої продуктивної діяльності професіонала і включає в себе: професійну адаптацію молодих спеціалістів; формування індивідуального стилю діяльності і професійної майстерності; розвиток якостей професійної діяльності і компетентності, умінь професійного самоаналізу. Результатом цього процесу є підвищення рівня професійного вдосконалення студентів у підготовці до майбутньої діяльності.

Організація практики, поетапне проведення різних видів практики з урахуванням принципів організації навчальної праці студентів (наступності, інтеграції, поступове ускладнення завдань) має визначальне значення у підготовці студентів, що своєю чергою сприятиме формуванню готовності майбутніх соціальних педагогів до соціально-педагогічної діяльності.

Важливо, щоб за період проходження практики, студенти максимально активно були залучені до практичної роботи, старанно працювали над формуванням своїх професійних вмінь і навичків, професійно зростали, приміряли професійні ролі соціального педагога, тобто ідентифікували себе з ним, психологічно налаштовували себе, вдосконалювали та були готовими по завершенню навчання до майбутньої професійної діяльності в якості фахівця соціально-педагогічної сфери.

2. Визначено зміст, форми та методи практико-орієнтованої підготовки соціальних педагогів в умовах університету.

Практика є неодмінною складовою професійної підготовки майбутніх фахівців, процесу формування їхніх індивідуально-творчих можливостей тощо; апробації теоретичних знань студентів під час здійснення соціально-педагогічної роботи. Саме під час практики встановлюються професійні якості особистості, формується відповідальне ставлення до професії та набувається досвід надання професійної допомоги різним категоріям населення.

Майбутні соціальні педагоги за період навчання проходять навчальну та виробничу практику, які у свою чергу мають декілька видів, а саме: навчально-виховна (2 курс), навчально-технологічна (3 курс), літня педагогічна (3 курс), стажерська (4 курс), соціально-педагогічна в соціальних службах (5 курс) та асистентська (для магістрів 5 курсу).

Набуття практичного досвіду студентами залежить від всього навчального процесу, від викладання навчальних дисциплін, їх практичної спрямованості. Вдало побудований навчальний процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів орієнтований не лише на

засвоєння теоретичних знань, а й на практичну роботу студентів, формування у них професійних знань та навичок, засвоєння соціально-педагогічного досвіду у процесі вивчення фахових дисциплін. Рекомендований перелік навчальних дисциплін згідно освітньо-професійної програми прямо чи опосередковано впливає на формування практичних вмінь, які студенти зможуть використовувати як на практиці, так і в подальшій майбутній професійній діяльності.

Діяльність студентів під час практики поступово ускладнюється від курсу до курсу залежно від мети і завдань навчання на кожному етапі професійного становлення, ступеня теоретичної підготовки, а також самостійності майбутніх соціальних педагогів у процесі діяльності, рівня їх загального розвитку і індивідуальних особливостей.

Дослідивши орієнтованість на практичну діяльність в умовах університету, ми прийшли до наступних висновків. Орієнтація на професійну діяльність найвищою є у досліджуваних студентів з 4 курсу. У респондентів з 3 курсу домінуючою є орієнтація на себе, а у п'ятикурсників – орієнтація на комунікативну взаємодію. Відповідний розподіл переважаючих типів особистісної спрямованості доцільно пояснити наявністю досвіду практичної діяльності у майбутніх соціальних педагогів зі старших курсів, і, об'єктивно, певна їх частина пережила кризу професійної ідентичності, тобто, не вважає власний професійний вибір доцільним. Орієнтацію на комунікацію можна пояснити однією зі складових мотивації обрання майбутньої професії соціального педагога як такої, яка суб'єктивно вимагає наявності певних особистісних рис, серед яких, зокрема, комунікативність. Домінування орієнтації на себе у наймолодших респондентів можна пояснити індивідуально-віковими особливостями та відсутністю значного практичного професійного досвіду.

На другому етапі дослідження ми порівнювали динаміку ключових мотивів професійної діяльності у майбутніх соціальних педагогів на різних

курсах, після проходження різного роду практик. Ми з'ясували, що тенденція домінування моделі «зовнішня негативна мотивація > зовнішня позитивна мотивація > внутрішня мотивація» зберігається у пропорційному відношенні кожного із видів мотивації між собою. Проте, в кількісному співвідношенні міра домінування зовнішньої негативної мотивації зменшується з 65% опитаних на 3 курсі до 50% на 5 курсі. Відповідно, частка студентів, у яких основною є внутрішня мотивація зростає з 10% на 3 курсі до 25% на п'ятому. Роль зовнішньої позитивної мотивації залишається майже на однаковому рівні і домінує приблизно у третини респондентів незалежно від віку.

Відповідні кількісні показники можна змістовно пов'язати з набуттям соціального досвіду (в т.ч. професійного, який здобувається в процесі практичної підготовки), в процесі здобуття якого реальна соціальна ситуація вимагає від індивіда орієнтації на власні ресурси та прояв ініціативи у діяльності. Формування відповідних професійних та особистісних рис неможливе без домінування внутрішньої мотивації. Тобто, можна сказати, що саме фактор набуття професійної практики майбутніми соціальними педагогами є позитивним чинником їхнього особистісного розвитку, оскільки впливає на зміну домінуючого типу мотивації до діяльності з зовнішньої негативної до внутрішньої. В той же час однаково важливим незалежно від міри професійного досвіду є наявність факторів зовнішньої позитивної мотивації, тобто роль позитивного зовнішнього заохочення практичної діяльності однаково важливий для особистості з різним професійним досвідом.

На третьому етапі дослідження ми з'ясовували оцінку ефективності практики з точки зору студентів різних курсів. Опрацювавши відповіді опитаних студентів, ми отримали наступні результати: до найбільш пріоритетних сфер соціально-педагогічної діяльності, якими корисніше оволодіти на практиці, опитувані віднесли вміння працювати з документацією, практичні вміння, навички роботи з адміністрацією закладу.

Університет для респондентів є більш корисним джерелом знань про особливості вікового розвитку дітей. Приблизно рівноцінними є ці два джерела здобуття компетенцій у таких сферах, як вміння працювати з дітьми та батьками школярів та навички неформальної освіти дітей та молоді. До бажаних місць проходження практики респонденти віднесли органи державної влади (у різних формулюваннях) 55% опитаних, університет – 39% респондентів, громадські організації – 27%, ЗНЗ – 24%, інші варіанти – 18% (комерційні структури, бізнес і т.п.). До інших форм отримання практичних навичок (окрім безпосередньої практики) респонденти віднесли проведення майстер-класів практиків (36%), неформальні зустрічі з практиками (33%), семінари та конференції (21%), інше – 10% (тренінги, програми неформальної освіти, студентські обміни, робота в дитячих таборах і т.п.).

Свою підготовленість до професійної соціально-педагогічної діяльності опитувані студенти оцінили в середньому в 4,3 бали з 5 можливих. При чому самооцінка професійної спроможності має тенденцію до поступового зростання від 3,9 бали на 3 курсі, 4,4 – на четвертому, та 4,7 бали із 5 можливих – на п'ятому курсі.

До найбільш складних елементів практики студенти практично однотайно віднесли роботу з документами (90%), роботу з дітьми (24%), роботу з батьками (15%), співпрацю з адміністрацією закладу (9%). Основними причинами таких складнощів студенти вважають відсутність навичок роботи з документами у процесі теоретичної підготовки, недостатність практичного досвіду професійної комунікації з дітьми та батьками, несерйозність сприйняття соціально-педагогічної професії з боку колег-педагогів та адміністрації закладу. Саме цих навичок не вистачає у процесі фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів.

В той же час, студенти в переважній більшості оцінюють значнішу роль практики у здобутті важливих професійних та особистісних компетенцій, та вважають за доцільне збільшення її частки у професійній підготовці та зміну

структури практичної складової професійної підготовки з долученням нових практико-орієнтованих елементів.

Отже, виробнича практика забезпечує поєднання теоретичного навчання соціальних педагогів з їх практичною діяльністю, визначає ступінь професійної придатності та надає можливість студентам-практикантам переконатись у правильності обраного професійного шляху. Відтак, виробнича практика є невід'ємною частиною професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів.

3. Розроблено програму поглиблення практичної орієнтованості професійної підготовки соціальних педагогів у ВНЗ.

З огляду на вище викладені результати дослідження, було розроблено програму поглиблення практичної орієнтованості професійної підготовки соціальних педагогів у ВНЗ, яка спрямована на позитивні зміни у процесі практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів, розуміння специфіки обраної професії студентами та значимості набуття практичного досвіду, формування прагнення до самовдосконалення, вміння переносити набуті теоретичні знання в реальну професійну діяльність, розвиток професійно важливих якостей, індивідуального підходу до розв'язання соціально-педагогічних завдань.

Програма носить комплексний характер та передбачає інтегрування практико-орієнтованих елементів до всієї структури навчального процесу вищої школи та реалізується у трьох ключових напрямках: практико-орієнтована освіта і самоосвіта студентів; практико-орієнтована співпраця ВНЗ та профільних структур; практико-орієнтована співпраця з неурядовими структурами.

Одним із ключових елементів (і водночас факторів успішності) поглиблення практичної орієнтованості професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів є освіта і самоосвіта студентів. На нашу думку, цей напрям доцільно реалізовувати через систему практико-орієнтованих завдань для самостійної роботи, що інтегровані до системи навчальної підготовки

майбутніх соціальних педагогів. Також ключовим у цьому напрямку є мотивування до участі у практико-орієнтованих проектах вузу (ЦССДМ, Центр гендерної освіти, Центр міжкультурної толерантності, Телефон Довіри і т.п.). В поєднанні з результатами інших напрямків реалізації програми, кінцевим результатом цього напрямку є розробка та реалізація власного соціального проекту.

Практико-орієнтовна співпраця ВНЗ та профільних структур спрямована на формально закріплену співпрацю вузу та структур, які є основними місцями здійснення практичної соціально-педагогічної діяльності. Ключова мета цього напрямку – формування у майбутнього соціального педагога якомога повнішої картини спеціалізацій професійної діяльності та специфіки роботи у кожному закладі соціально-педагогічного спрямування.

Практико-орієнтована співпраця з неурядовими структурами спрямована на поєднання формальної та неформальної освіти студентів та їх залучення до цього відносно нового поля здійснення професійної соціально-педагогічної діяльності.

Нами були розроблені форми та методи реалізації програми в інтеграції зі змістом навчальної підготовки майбутніх соціальних педагогів, тобто охарактеризована реалізація практико-орієнтованої складової на різних курсах теоретичної підготовки.

Окрім спільних заходів з профільними структурами та неурядовими організаціями, доцільними, на нашу думку, є регулярні завдання для самостійної роботи студентів, що формують у них уявлення про весь спектр спеціалізацій практичної соціально-педагогічної діяльності. Спрямованість на практику відповідних завдань має збільшуватись поступово від 1 до 5 курсу. Саме тому, ми навели приклади подібної структурованої програми практико-орієнтованих завдань для самостійного опрацювання. У розробленій нами структурі подібні завдання є довготривалими, оскільки вимагають творчого та практичного підходу у опрацюванні значного об'єму робочих питань.

Окрім того, на нашу думку, перший «контакт» майбутніх соціальних педагогів з практичною діяльністю потребує додаткової підготовки. Тому, в рамках реалізації програми, ми розробили тренінг «Розвиток соціально-психологічної продуктивності майбутніх соціальних педагогів», який спрямований на розвиток у майбутніх соціальних педагогів ключових компетенцій, які сприяють підвищенню продуктивності їх практичної діяльності та запобігають передчасному професійному вигоранню.

Подальший розвиток розробленої програми вимагає додаткових навичок від майбутніх викладачів соціально-педагогічних дисциплін. Саме тому, нами було розроблено спецкурс для магістрантів за темою магістерської роботи, який спрямований на формування у майбутніх спеціалістів системних знань про сутність соціальної педагогіки як професійної діяльності, систему підготовки соціальних педагогів в Україні та за кордоном, виробничу практику як основу професійної підготовки соціальних педагогів в умовах університету.

Таким чином, розроблена нами програма покликана не тільки збільшити практичну орієнтованість професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів, а й збалансувати процес підготовки у теоретичній та практичній частині разом з неформальною освітою студентів. Ми очікуємо значну зміну в структурі самосвідомості студента, в ставленні до себе як фахівця соціально-педагогічної сфери; позитивну мотивацію у студентів до навчання та накопичення практичного досвіду, професійного зростання; формування адекватної самооцінки та рівня домагань стосовно успішного розв'язання соціально-педагогічних завдань; творчий підхід до професійної діяльності; посилене почуття відповідальності у студентів та бажання досягати успіхів у процесі навчання та практичній підготовці.

Список використаних джерел

1. Адольф В. А. Профессиональная компетентность современного учителя : [монография] / В. А. Адольф // Красноярский Гос. университет. – Красноярск : КрГУ, 1998. – 286 с.
2. Алтонін Є. Система соціального захисту і соціальної освіти у Європі / Є. Алтонін // Соціальна політика і соціальна робота. – 1998. – №1–2. – С. 31 – 38.
3. Андреева И. Н. Антология по истории социальной педагогики / И. Н. Андреева. – М. : Академия, 2000. – 176 с.
4. Антонова Н. В. Проблема особистісної ідентифікації в інтерпретації сучасного психоаналізу, інтеракціонізму і когнітивної психології Н. В. Антонова // Питання психології. – 1996. – №1. – С. 131.
5. Артемчик Г. І., Курило В. М., Кочерган М. П. Методика організації науково-дослідної роботи. – К., 2000. – 342 с.
6. Бабич А. М. Социальная политика в Европе. Переходный период и дальнейшее развитие / А. М. Бабич. – М. : ИКЦ «ДИС», 1997. – 122 с.
7. Бакшаева Н. А. Психология мотивации студентов / Н. А. Бакшаева, А. А. Вербицкий. – М. : Логос, 2006. – 184 с.
8. Барабанова В. В. Представление студентов о будущем как аспект их личностного и профессионального самоопределения / В. В. Барабанова // Психологическая наука и образование. – 2002. – №2. – С. 28–41.
9. Белкина В. Н. Актуальные проблемы непрерывного профессионального образования будущих педагогов / В. Н. Белкина, Г. В. Сергеева // Ярославский педагогический вестник. – 2011. – №1. – Том II. – С. 159–162.
10. Васильева В. О. Використання шведського та іншого зарубіжного досвіду соціальної роботи в системі соціального захисту населення / В. О. Васильева // Соціальний захист. – 2000. – №9. – С. 45 – 47.

11. Вірна Ж. П. Мотиваційно-сміслова регуляція у професіоналізації педагога : дис. ... доктора психол. наук : 19.00.01 / Ж. П. Вірна. – Луцьк, 2004. – 438 с.
12. Галагузова Ю. Н. Соціальна педагогіка : практика глазами преподавателей и студентов : пособие для студ. / Ю. Н. Галагузова, Г. В. Сорвачева, Г. Н. Штинова. – М. : Гуманит. изд. Центр ВЛАДОС, 2001. – 224 с.
13. Горячев М. Д. Социальная педагогика и социальная работа за рубежом / М. Д. Горячев. – Самара: Изд-во «Самарский университет», 1999. – 132 с.
14. Григорьев С. И. Социальная работа и подготовка социальных работников в Великобритании, Канаде, США / С. И. Григорьев. – М. : Воспитание, 2000. – 146 с.
15. Гурова А. В. История социальной работы: учебное пособие для студентов / А. В. Гурова. – Белгород : БГПУ, 2004. – 247 с.
16. Дашкина А. Н. Зарубежный и отечественный опыт социальной работы : Учеб. – методическое пособие / А. Н. Дашкина. – М. : Политиздат, 1999. – 263 с.
17. Долматова Н. В. История становления, состояние и задачи профессиональной подготовки специалистов по социальной работе / Н. В. Долматова. – М. : РИЦ МГОПУ им. М. А. Шолохова, 2004. – 130 с.
18. Дубинский С. А. Социальная работа в Германии / С. А. Дубинский. – М. : Государственная Академия сферы быта и социальных услуг, 1999. – 292 с.
19. Емельянова М. А. Становление профессиональной зрелости социального педагога в образовательном процессе вуза : док. дис. ... / М. А. Емельянова. – Оренбург, 2005. – 435 с.
20. Ефимова М. В. Подготовка социальных педагогов с социальных работников в вузах Германии / М. В. Ефимова. – Ярославль : ЯрГПУ, 2002. – 80 с.

21. Занина Л. В. Основы педагогического мастерства : учеб. пособ. / Л. В. Занина, Н. П. Меньшикова. – Ростов-на-Дону : РГУ, 2003. – С. 33.
22. Зеер Э. Ф. Психология профессий : учеб. пособ. [для студентов вузов] / Э. Ф. Зеер. – М. : Екатеринбург, 2003. – 219 с.
23. Икрин Г. В. Особенности учебной деятельности и профессиональное развитие личности студента : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Г. В. Икрин. – Пермь, 1998. – 23 с.
24. Исаев Е. И. Становление и развитие профессионального сознания будущего педагога / Е. И. Исаев, С. Г. Косарецкий, В. И. Слободчиков // Вопросы психологии. – 2000. – №3. – С. 57–66.
25. История социальной педагогії : Хрестоматія-учеб. : Учеб. пособие / Под. ред. М. А. Галагузовой. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. – 544 с.
26. Івчено Н. М. Історія соціальної служби / Н. М. Івчено. – К. : ВМУРОЛ «Україна», 2003. – 260 с.
27. Каганов А. Д. Рождение специалиста / А. Д. Каганов // Профессиональное становление студентов. – Мін. : БГУ, 2003. – 246 с.
28. Климчук В. О. Дослідження особливостей розвитку внутрішньої мотивації студентів у навчальній діяльності / В. О. Климчук // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова, 2004. – С. 222–232.
29. Козлов А. А. Социальная работа за рубежом. Состояние, тенденции, перспективы / А. А. Козлов. – М. : Флинта, 1998. – 286 с.
30. Конюшина Р. В. Зарубежный опыт социальной работы / Р. В. Конюшина. – Владивосток : Из-во ДВУ, 2004. – 86 с.
31. Кравець В. Зарубіжна школа і педагогіка ХХ ст. / В. Кравець. – Тернопіль : ТДПУ, 1996. – 290 с.
32. Кубіцький С. О. Історія соціальної роботи в зарубіжних країнах : навчальний посібник / С. О. Кубіцький. – К. : ДАКККіМ, 2009. – 298 с.
33. Кузьмин К. В. История социальной работы за рубежом и в России (с древности до начала XX века). Учебное пособие для высшей школы /

- К. В. Кузьмин, Б. А. Сутырин. – Санкт-Петербург : Академический проект, Деловая книга, 2002. – 480 с.
34. Курлянд З. Н. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова [та ін.] ; за ред. З. Н. Курлянд. – К. : Знання, 2007. – 402 с.
35. Кухарев Н. В. На пути к профессиональному совершенству : Кн. для учителя. – М. : Наука, 1998. – 233 с.
36. Максимчук Н. П. Психологічні особливості становлення ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя у процесі професійної підготовки / Н. П. Максимчук. – К. : Наук. світ, 2000. – 19 с.
37. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М. : Международный гуманитарный фонд «Знание», 2000. – 308 с.
38. Марценюк С. П. Педагогічні погляди Арістотеля / С. П. Марценюк // Рідна школа. – 1994. – №10. – С. 77.
39. Молинауская Р. К. Мотивация студентов разных периодов обучения / Р. К. Молинауская // Социологические исследования. – 2005. – №2. – С. 134–138.
40. Москалюк О. І. Формування професійної спрямованості у майбутніх соціальних педагогів / О. І. Москалюк. – Хмельницький : ХГПІ, 2007. – 180 с.
41. Мустаева Ф. А. Основы социальной педагогики : Учебник для студентов высших педагогических учебных заведений / Ф. А. Мустаева. – М. : Академический проект, 2001. – 416 с.
42. Наторп П. Соціальна педагогіка / П. Наторп // История социальной педагогики : Хрестоматия-учеб. / Под ред. М. А. Галагузовой. – М. : ВЛАДОС, 2001. – С. 300 – 312.
43. Некрасов А. Я. Международный опыт социальной работы / А. Я. Некрасов. – М. : ГАСБУ, 2006. – 314 с.
44. Нехаев В. О. О подготовке социальных работников в Европе / В. О. Нехаев // Социальное обеспечение. – 2003. – № 1. – С. 17 – 19.

45. Олексюк Н. С. Практична підготовка майбутніх соціальних педагогів як важливий фактор професійного становлення / Н. С. Олексюк // Проблеми сучасної педагогічної освіти. – Сер. : Педагогіка і психологія: зб. ст. – Ялта : РРВ КГУ, 2006. – Вип.11. – Ч. 2. – 308 с.
46. Пальчевський С. С. Соціальна педагогіка / С. С. Пальчевський. – К. : Либідь, 2005. – 454 с.
47. Панов А. М. Социальное обслуживание населения и социальная работа за рубежом / А. М. Панов. – М. : Политиздат, 2008. – 322 с.
48. Пащенко Д. І. Зарубіжний досвід гуманізації соціального середовища і виховання / Д. І. Пащенко. – К. : Дніпро, 2005. – 208 с.
49. Педагогічна книга майстра виробничого навчання : Навч.-метод. посібник / Н. Г. Ничкало, В. О. Зайчук, Н. М. Розенберг та ін. / За ред. Н. Г. Ничкало. – К. : Вища школа, 2006. – 334 с.
50. Первутинский В. Г. Современные подходы к развитию профессиональной компетентности студентов : [монография] / В. Г. Первутинский. – СПб. : Изд-во СПбГУ, 2002. – 384 с.
51. Перетятко В. В. Оцінювання педагогічної практики студентів за 100-бальною рейтинговою шкалою в рамках кредитно-модульної системи навчання / В. В. Перетятко, О. В. Ткачук // Вісн. Запорізьк. нац. ун-ту: зб. наук. пр. – Серія : пед. науки. – Запоріжжя : Запорізьк. нац. ун-т. – 2011. – Вип. 2(15). – С. 139 – 143.
52. Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України: затв. наказом Міністерства освіти України від 8 квітня 1993 р. – №93.
53. Полякова О. М. Технологія соціально-педагогічної практики в соціальних службах : метод. посібник для студентів напряму підготовки 8.010105 «Соціальна педагогіка» / О. М. Полякова. – Суми : СумДПУ, 2009. – 88 с.
54. Пометун О. Інтерактивні технології навчання : теорія практика, досвід / О. Пометун, Л. Пироженко. – К., 2002.

55. Програми практик зі спеціальності «Соціальна педагогіка і практична психологія» : Методичний посібник / Керівник групи упорядників : Б. Ковбас. Упорядники : С. Недільський, Р. Зозуляк, Г. Лемко. – Івано-Франківськ, 2006. – 78 с.
56. Профессиональная педагогіка : Учебник для студентов, обучающихся по педагогическим специальностям и направлениям. – М. : Ассоциация «Профессиональное образование», 1999. – С.69 – 82.
57. Равлюк Т. А. Професійна підготовка соціальних педагогів в умовах соціально-педагогічної практики / Тетяна Анатоліївна Равлюк // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції для студентів та аспірантів «Сучасна молодь : крок у майбутнє». – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2008. – С. 41 – 46.
58. Рукавишникова Н. Г. Профессиональное самопознание студентов педагогического вуза : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Н. Г. Рукавишникова ; Яросл. гос. пед. ун-т им. К. Д. Ушинского. – М., 2000. – 25 с.
59. Сведнер Х. Об организации социальной работы в системе обучения социологов в Франции / Х. Сведнер // Социальная работа: Теория и практика деятельности социальных работников и их подготовка в системе высшего образования. – М. : Изд-во МГУ, 2001. – С. 104 – 112.
60. Семенов В. Д. Социальная педагогіка : история и современность / В. Д. Семенов. – Екатеринбург : Изд-во УрГУ, 2003. – 320 с.
61. Семенова Е. А. Диагностика и формирование профессиональных представлений студентов в образовательном пространстве учебного заведения / Е. А. Семенова. – Иркутск : Изд-во ИрГТУ, 2006. – 140 с.
62. Семиченко В. А. Теоретичні та методологічні основи професійного самовиховання студентів вузу / В. А. Семиченко. – Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти. – Хмельницький : ХГПІ, 2001. – 255 с.

63. Сергійчук О. М. Організація педагогічної практики у педагогічному університеті : навч.-метод. посібник [для студентів, магістрантів педагог. унів.] / Н. П. Онищенко, О. М. Сергійчук, Н. Д. Янц. – Вид. 2-е, доп. – Переяслав-Хм., 2009. – 128 с.
64. Сидорина Т. Ю. Два века социальной политики / Т. Ю. Сидорина. – М. : Российский гуманитарный университет, 2005. – 390 с.
65. Синьов В. М. Педагогіка співробітництва та особливості її застосування у процесі навчання / В. М. Синьов // Право. – 2003. – №2. – С.42 – 46.
66. Соболева М. Е. Социальная работа за рубежом / М. Е. Соболева. – СПб. : Лениздат, 1999. – 304 с.
67. Соціальна педагогіка : наскрізна програма практики та методичні рекомендації для студентів освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр», «спеціаліст», «магістр» / Н. В. Заверико, О. Г. Лещенко, Н. О. Мамай та ін. – Запоріжжя : ЗНУ, 2013. – 53 с.
68. Степко М. Ф. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посіб. / М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубінко, І. І. Бабин; За ред. В. Г. Кременя. – Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2004. – 387 с.
69. Татенко В. Психологічні ознаки професіоналізму / В. Татенко // Психолог. – 2005. – №36. – С. 3.
70. Теория и практика социальной работы. Отечественный и зарубежный опыт / Под ред. Т. Ф. Яржиной, В. Г. Бочаровой. – М. : Академия, 2004. – 459 с.
71. Титова Г. Ю. История социальной педагогики : Учебное пособие / Г. Ю.Титова. – Томск : Томский межвузовский центр дистанционного образования, 2001. – 145 с.
72. Третьяков В. В. Погляди Платона на проблеми виховання / В. В. Третьяков // Рідна школа. – 1993. – № 9. – С. 74 – 75.
73. Фирсов М. В. История социальной работы: Учеб. пособие / М. В. Фирсов. – М. : Академ. Проект, 2004. – 606 с.

74. Фукуяма С. Теоретические основы профессиональной ориентации / С. Фукуяма. – М. : Изд-во МГУ, 2000. – 168 с.
75. Чорбинский С. И. Социальная работа и социальные программы в США / С. И. Чорбинский. – М. : Академия, 2002. – 150 с.
76. Шиян О. А. Современные концепции гуманизации педагогического сознания в США / О. А. Шиян. – М. : Воспитание, 2007. – 167 с.
77. Штефан Л. Становлення соціально-педагогічної науки (XIX ст – початок XX ст.) // Рідна школа. – 2002. – № 6. – С. 76–78.
78. Шулдик Г. О. Педагогічна практика : навч. посіб. [для студ. педагог. вузів] / Шулдик Г. О., Шулдик В. І. – К. : Науковий світ, 2000. – 143 с.
79. Ягушева С. Д. Основы педагогического мастерства / С. Д. Ягушева. – М. : Просвещение, 2010. – 178 с.
80. Agnew Elizabeth N. From charity to social work : Mary E. Richmond and the creation of an American profession / Elizabeth N. Agnew. – Urbana : University of Illinois Press, 2004. – 288 p.
81. Burnham David The social worker speaks : a history of social workers through the Twentieth Century / David Burnham. – Farnham : Ashgate, 2012. – 224 p.
82. Lorenz Walter Social work in a changing Europe / Walter Lorenz. – London : Routledge, 1999. – 206 p.
83. Moskovici S. Notes towards a description of Social Representation / S. Moskovici // European Journal of Social Psychology. – 2005. – V. 18. – P. 137.
84. Zastrow Charles The Practice of Social Work : A Comprehensive Worktext / Charles Zastrow. – NY : Cengage Learning, Inc. – 2009. – 558 p.